

Komisijos komunikatas dėl žalos ieškiniuose dėl žalos atlyginimo, susijusiuose su Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 arba 102 straipsnių pažeidimais, dydžio nustatymo

(Tekstas svarbus EEE)

(2013/C 167/07)

1. KOMPENSACIJA NUO KONKURENCIJOS TEISĖS PAŽEIDIMŲ NUKENTĖJUSIEMS ASMENIMS – PATIRTOS ŽALOS DYDŽIO NUSTATYMO PROBLEMA

1. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 101 ir 102 straipsnių (toliau – ES konkurencijos taisyklės) pažeidimais padaroma didelė žala visai ekonomikai ir sutrikdomas tinkamas vidaus rinkos veikimas. Siekiant užkirsti kelią tokiai žalai, Komisijai suteikti įgaliojimai skirti baudas įmonėms ir įmonių asociacijoms už ES konkurencijos taisyklių pažeidimus⁽¹⁾. Komisijos skiriamomis baudomis siekiama atgrasomojo poveikio, t. y. nubausti atitinkamas įmones (konkretus atgrasomasis poveikis) ir atgrasyti kitas įmones imtis SESV 101 ir 102 straipsniams prieštaraujančių veiksmų arba juos tęsti (bendras atgrasomasis poveikis)⁽²⁾.
2. Be to, SESV 101 ir 102 straipsnių pažeidimais padaroma didelė žala vartotojams ir įmonėms. Bet kuris asmuo, patyręs žalą dėl ES konkurencijos taisyklių pažeidimo, turi teisę į kompensaciją. Tai garantuojama ES teise, kaip keletą kartų pabrėžė Teisingumo Teismas⁽³⁾. Baudomis siekiama daryti atgrasomąjį poveikį, o reikalavimais atlyginti žalą siekiama atitaisyti dėl pažeidimo patirtą žalą. Veiksmingesnės su žalos atlyginimu susijusios teisės gynimo priemonės vartotojams ir įmonėms taip pat savaime turėtų teigiamos įtakos siekiant atgrasyti nuo pažeidimų ateityje ir užtikrinti griežtesnį tų taisyklių laikymąsi⁽⁴⁾.
3. Pagrindinė problema, kurią patiria ieškiniai dėl žalos atlyginimo nagrinėjantys teismai ir tokių ieškinių šalys, yra kaip nustatyti patirtos žalos dydį. Žalos dydis nustatomas remiantis ieškovų faktinės padėties ir padėties, kurioje jie būtų, jei pažeidimo nebūtų, palyginimu. Hipotetiškai vertinant rinkos sąlygų ir rinkos dalyvių sąveikos raidą tuo atveju, jei pažeidimo nebūtų, dažnai kyla sudėtingų ir specifinių ekonominių ir konkurencijos teisės klausimų. Teismams ir šalims vis dažniau tenka spręsti šiuos klausimus ir svarstyti galimus jų sprendimo metodus ir priemones.

2. ES TEISĖS IR NACIONALINĖS TEISĖS TAISYKLIŲ IR PRINCIPŲ RYŠYS**2.1. *Acquis communautaire***

4. SESV 101 ir 102 straipsniai yra viešosios politikos objektas⁽⁵⁾ ir yra labai svarbūs vidaus rinkos veikimui, įskaitant sistemą, kuria užtikrinama, kad konkurencija nebūtų iškraipyta⁽⁶⁾. Šiomis Sutarties nuostatomis nustatomos asmenų – įmonių ar vartotojų – teisės ir pareigos. Tokios teisės tampa šių

⁽¹⁾ Žr. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1/2003 dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų Sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo (OL L 1, 2003 1 4, p. 1) 23 straipsnio 2 dalį. Nuo 2009 m. gruodžio 1 d. EB sutarties 87 ir 88 straipsniai tapo SESV 101 ir 102 straipsniais. Jų esmė nepasikeitė.

⁽²⁾ Pagal Reglamento (EB) Nr. 1/2003 23 straipsnio 2 dalį skirtų baudų apskaičiavimo gairių (OL C 210, 2006 9 1, p. 2) 4 punktą.

⁽³⁾ 2001 m. rugsėjo 20 d. Sprendimas *Courage ir Crehan*, C-453/99, Rink. p. I-6297; 2006 m. liepos 13 d. Sprendimas *Manfredi*, sujungtos bylos C-295/04–C-298/04, Rink. p. I-6619; 2011 m. birželio 14 d. Sprendimas *Pfleiderer*, C-360/09, Rink. p. I-5161; 2012 m. lapkričio 6 d. Sprendimas *Europos bendrija prieš Otis NV ir kt.*, C-199/11, Rinkinyje dar nepaskelbta.

⁽⁴⁾ 2001 m. rugsėjo 20 d. Sprendimo *Courage ir Crehan*, C-453/99, Rink. p. I-6297, 27 punktą; 2006 m. liepos 13 d. Sprendimo *Manfredi*, sujungtos bylos C-295/04–C-298/04, Rink. p. I-6619, 91 punktą.

⁽⁵⁾ 2006 m. liepos 13 d. Sprendimo *Manfredi*, sujungtos bylos C-295/04–C-298/04, Rink. p. I-6619, 31 punktą.

⁽⁶⁾ Prie Europos Sąjungos sutarties pridėtas Protokolas (Nr. 27) dėl vidaus rinkos ir konkurencijos.

asmenų teisėtu turtu⁽¹⁾ ir yra saugomos pagal Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją⁽²⁾. Nacionaliniai teismai, nagrinėdami iškeltas bylas, turi ES teisėje nustatytą pareigą visapusiškai ir veiksmingai užtikrinti šias teises ir pareigas.

5. Viena iš ES teisėje užtikrintų teisių – teisė į kompensaciją už žalą, patirtą dėl SESV 101 arba 102 straipsnio pažeidimo: jeigu nukentėjusiosios šalys negalėtų reikalauti atlyginti nuostolių, kuriuos jos patyrė dėl ES konkurencijos taisyklių pažeidimo, kiltų pavojus šių taisyklių veiksmingumui. Bet kuris asmuo gali reikalauti kompensacijos už patirtą žalą, jei yra žalos ir ES konkurencijos taisyklėmis uždrausto susitarimo ar veiksmų priežastinis ryšys⁽³⁾.
6. Kompensaciją už patirtą žalą gavusios nukentėjusiosios šalies padėtis tampa tokia, kokia ji būtų, jei nebūtų SESV 101 arba 102 straipsnių pažeidimo. Todėl nuo tiesiogiai taikomų ES taisyklių pažeidimo nukentėjusioms šalims turėtų būti atlyginta visa reali patirtų nuostolių vertė: teisė į visą kompensaciją apima kompensaciją už faktiškai patirtą nuostolį (*damnum emergens*) ir kompensaciją už dėl pažeidimo prarastą pelną (*lucrum cessans*)⁽⁴⁾; taip pat teisė į palūkanas nuo to momento, kai patiriama žala⁽⁵⁾.
7. Kai nėra ES taisyklių, kuriomis reglamentuojami su SESV 101 arba 102 straipsnių pažeidimais susiję ieškiniai dėl žalos atlyginimo, išsamios taisyklės, kuriomis reglamentuojama ši ES teisėje užtikrinta teisė į kompensaciją, turi būti nustatytos pagal kiekvienos valstybės narės nacionalinės teisės sistemą. Tačiau dėl tokių taisyklių neturi būti pernelyg sudėtinga arba praktiškai neįmanoma pasinaudoti ES teisėje nustatytomis teisėmis (veiksmingumo principas). Jos taip pat neturi būti mažiau palankios nei taisyklės, kuriomis reglamentuojami su panašių nacionalinėje teisėje nustatytų teisių pažeidimais susiję ieškiniai dėl žalos atlyginimo (lygiavertiškumo principas)⁽⁶⁾.

2.2. Nacionalinė teisė ir jos sąveika su ES teisės principais

8. Kalbant apie žalos dydžio nustatymą, tiek, kiek tai nėra reglamentuojama ES teisėje, tinkamas įrodymų standartas ir reikiamas tikslumo lygis siekiant įrodyti patirtą žalą nustatomas valstybių narių teisės normomis. Nacionalinėmis taisyklėmis paprastai priskiriama prievolė įrodyti ir atitinkama šalių atsakomybė pateikti faktinius duomenis teismui. Nacionalinėje teisėje gali būti nustatytas prievolės įrodyti perkėlimas tada, kai ieškovas pateikia įrodymų dėl tam tikrų veiksmų, joje taip pat gali būti nustatytos supaprastintos skaičiavimo taisyklės ir nugrinčijamosios arba nenugrinčijamosios prezumpcijos. Nacionalinėje teisėje taip pat nustatoma, kokia apimtimi ir kaip teismai gali nustatyti patirtos žalos dydį, remdamiesi apytikriais tiksliausiais įverčiais, arba pasinaudoti nešališkais vertinimais. Visos šios nacionalinės taisyklės ir procedūros, kuriomis reglamentuojamas žalos dydžio nustatymas, turėtų būti nustatomos ir taikomos atskirais atvejais taip, kad nuo ES konkurencijos teisės pažeidimų nukentėjusios šalys galėtų gauti kompensaciją už visą patirtą žalą, nepatirdamos neproporcingų sunkumų; jokiais aplinkybėmis jos negali būti mažiau veiksmingos nei panašiuose nacionaline teise grindžiamuose ieškiniuose.
9. Vienas iš veiksmingumo principo padarinių yra tas, kad taikomose nacionalinėse teisės normose ir jų aiškinime turėtų būti atsižvelgiama į sunkumus ir ribas, susijusias su žalos dydžio nustatymu konkurencijos bylose. Norint nustatyti patirtos žalos dydį, reikia palyginti faktinę nukentėjusiosios šalies padėtį ir padėtį, kurioje ji būtų, jei nebūtų pažeidimo. To neįmanoma stebėti realybėje; neįmanoma tikrai

⁽¹⁾ 2001 m. rugsėjo 20 d. Sprendimo *Courage ir Crehan*, C-453/99, Rink. p. I-6297, 19 ir 23 punktai; 2006 m. liepos 13 d. Sprendimo *Manfredi*, sujungtos bylos C-295/04–C-298/04, Rink. p. I-6619, 39 punktas.

⁽²⁾ Žr. Chartijos 17 straipsnį dėl asmens turto apsaugos; teisė į veiksmingą teisinę gynybą, kai Sąjungos teise užtikrintos teisės yra pažeidžiamos, nustatyta Chartijos 47 straipsnyje.

⁽³⁾ 2011 m. birželio 14 d. Sprendimo *Pfleiderer*, C-360/09, Rink. p. I-5161, 28 punktas; 2012 m. lapkričio 6 d. Sprendimo *Europos bendrija prieš Otis NV ir kt.*, C-199/11, Rinkinyje dar nepaskelbta, 43 punktas.

⁽⁴⁾ 2006 m. liepos 13 d. Sprendimo *Manfredi*, sujungtos bylos C-295/04–298/04, Rink. p. I-6619, 95–96 punktai ir 1996 m. kovo 5 d. Sprendimo *Brasserie du Pêcheur ir Factortame*, sujungtos bylos C-46/93 ir C-48/93, Rink. p. I-1029, 87 punktas.

⁽⁵⁾ 2006 m. liepos 13 d. Sprendimo *Manfredi*, sujungtos bylos C-295/04–298/04, Rink. p. I-6619, 97 punktas, kuriame daroma nuoroda į 1993 m. rugpjūčio 2 d. Sprendimo *Marshall*, C-271/91, Rink. p. I-4367, 31 punktą.

⁽⁶⁾ 2001 m. rugsėjo 20 d. Sprendimo *Courage ir Crehan*, C-453/99, Rink. p. I-6297, 29 punktas; 2006 m. liepos 13 d. Sprendimo *Manfredi*, sujungtos bylos C-295/04–C-298/04, Rink. p. I-6619, 62 punktas.

žinoti, kokia tiksliai būtų rinkos sąlygų ir rinkos dalyvių sąveikos raida, jei nebūtų pažeidimo. Įmanoma tik nustatyti scenarijų, kuris, tikėtina, būtų vykęs, jei nebūtų pažeidimo. Nustatant žalos dydį konkurencijos bylose tikėtinas tikrumo ir tikslumo lygis dėl paties šio proceso pobūdžio visada yra labai ribotas. Kartais įmanomi tik apytikriai įverčiai ⁽¹⁾.

3. ŽALOS NUSTATYMO GAIRĖS

10. Atsižvelgdamos į šias aplinkybes, Komisijos tarnybos parengė Praktinį vadovą dėl žalos ieškiniuose dėl žalos atlyginimo, susijusių su SESV 101 arba 102 straipsnių pažeidimais, dydžio nustatymo (toliau – praktinis vadovas).
11. Šio praktinio vadovo tikslas – padėti ieškinius dėl žalos atlyginimo nagrinėjantiems nacionaliniams teismams ir šių ieškinių šalims, platinant informaciją apie žalą, patirtą dėl ES konkurencijos taisyklių pažeidimo, dydžio nustatymą. Taigi jame pateikiama informacija apie įvairią žalą, sukeltą antikonkurenciniais veiksmais, visų pirma apie taikomus metodus ir priemones tokios žalos dydžiui nustatyti. Išplatinus šią informaciją, pagerės ieškinių dėl žalos atlyginimo veiksmingumas. Tokie ieškiniai taip pat turėtų tapti labiau nuspėjami, todėl turėtų padidėti teisinis tikrumas visoms susijusioms šalims. Praktinis vadovas taip pat turėtų padėti šalims spręsti ginčus tarpusavio susitarimu, nepriklausomai nuo to, ar ginčai susiję ar nesusiję su teismo ar alternatyviu ginčo sprendimo procesu.
12. Praktinis vadovas yra tik informacinio pobūdžio ir nėra privalomas nacionaliniams teismams ar šalims. Todėl juo nekeičiamos valstybių narių teisės normos, kuriomis reglamentuojami ieškiniai dėl žalos atlyginimo, ir nedaromas poveikis ES teisėje nustatytoms valstybių narių arba fizinių ar juridinių asmenų teisėms ir pareigoms.
13. Visų pirma, praktiniu vadovu nesiekama padidinti ar sumažinti įrodymų standarto arba faktinių duomenų, kurių iš šalių reikalaujama valstybių narių teisės sistemose, išsamumo lygio. Juo taip pat nesiekama daryti poveikį valstybių narių taisyklėms ir praktikai dėl prievolės įrodyti. Savo teisės sistemoje nacionaliniai teismai, nustatydami atlygintinos žalos sumą, dažnai taiko pragmatinius metodus, įskaitant prezumpcijų taikymą, prievolės įrodyti perkėlimą arba teismų kompetenciją atlikti apytikriai tiksliausių įverčių vertinimus. Praktiniu vadovu siekiama suteikti informacijos, kurią galima panaudoti, remiantis nacionalinėmis teisės normomis ir praktika, o ne vietoj jų. Todėl priklausomai nuo taikomų teisės normų ir konkrečių kiekvienos bylos aplinkybių, gali visiškai pakakti šalims pateikti ne tokius išsamius su žalos suma susijusius faktus ir įrodymus, kurių reikalaujama tam tikriems praktiniame vadove minėtiems metodams ir priemonėms taikyti.
14. Praktiniame vadove paaiškinami įvairių antimonopolinės žalos dydžiui nustatyti taikomų metodų ir priemonių požymiai, įskaitant privalumus ir trūkumus. Konkrečiomis tam tikro atvejo aplinkybėmis tinkamas žalos dydžio apskaičiavimo metodas turi būti nustatomas pagal galiojančią teisę. Be galiojančioje teisėje nustatyto įrodymų standarto ir prievolės įrodyti, tikslinga atsižvelgti ir į turimus duomenis, susijusias sąnaudas ir laikotarpį bei jų proporcingumą reikalaujamos atlyginti žalos vertei.
15. Praktiniame vadove pateikta ir išnagrinėta nemažai praktinių pavyzdžių. Šiais pavyzdžiais parodomas tipinis ES konkurencijos taisyklių pažeidimų poveikis ir kaip praktiškai galima pritaikyti minėtus metodus ir priemones žalos dydžiui nustatyti.
16. Ekonominė informacija apie žalą, padarytą antimonopoliniais pažeidimais, ir metodai bei priemonės tokios žalos dydžiui nustatyti gali ilgainiui keistis, atsižvelgiant į teorinius bei empirinius ekonominius tyrimus ir teismų praktiką šioje srityje. Todėl praktiniu vadovu nesiekama pateikti visapusišką ar baigtinę turimos informacijos, metodų ir priemonių apžvalgą.

⁽¹⁾ Teisingumo Teismas pripažino tokio hipotetinės padėties vertinimo ribas, nustatydamas prarastas pajamas ieškinyje dėl žalos atlyginimo Europos Bendrijai, žr. 2000 m. sausio 27 d. Sprendimo *Mulder ir kt. prieš Tarybą*, sujungtos bylos C-104/89 ir C-37/90, Rink. p. I-203, 79 punktą.